

Samtal med änglar

UNGERN 1943-44

Nedtecknade av Gitta Mallasz

FÖRORD

av Margareta Melin

DET HÄR ÄR EN dokumentation från en förvandlingsprocess som fyra vänner genomgick i Ungern under andra världskriget. Makarna Hanna och Josef och deras vän Gitta var

verksamma som konstnärer och hade gemensam verkstad och ateljé i Budapest. På grund av den växande antisemitismen flyttade de i början av 1943 till en by utanför staden. Där levde de tillbakadraget och koncentrerade sig på att söka klarhet om sin kallelse och sin väg. Den fjärde personen var Lili som undervisade i Budapest och under veckosluten delade livet med de andra tre. Hanna, Josef och Lili var judar.

I sitt sökande får de oväntad hjälp. En fredag eftermiddag uppfattar Hanna att någon, som helt klart inte är hon själv, vill tala genom henne. Hon blir under 17 månader ”den talande”. Under 88 samtal, de allra flesta fredag klockan tre, förmedlar hon en undervisning som successivt totalt förändrar deras livshållning och fyller dem med mod och glädje mitt i ohyggliga omständigheter. Samtalen pågår tills Hanna och Lili arresteras, den 2 december 1944.

Gitta är den enda som överlever kriget. Mer än 30 år senare offentliggör hon de anteckningar hon har bevarat från samtalen. Närmast efter kriget upplever Gitta femton svåra år under kommunistiskt styre. Hennes familj har tillhört de välbärgade och blir utblottad. Gitta är den enda som får något arbete. Fram till 1960 ägnar hon all kraft åt att försörja sina föräldrar och sin brors familj på fyra personer.

Trots att Gitta inte tillhör partiet är hon en erkänd och efterfrågad konstnär. Hon får bland annat offentliga uppdrag som gäller formgivning och reklam vid utställningar inom och utom landet. Hon är också kostymskapare och dekoratör vid Ungerska Baletten. När Ungernrevolten 1956 för en tid öppnar gränsen mot väst, inbjuds Baletten att göra en turné i Frankrike. På grund av sin politiska inställning får Gitta inte något pass. Men hon är outhärlig för scenuppsättningarna. När det visar sig att hon dessutom är den enda fransktalande i gruppen och att turnén knappast kan genomföras utan henne, skickar Ungerska Baletten ett alarmerande telegram till regeringen: ”Ingen talar franska. Stop. Gitta Mallasz är också vår tolk. Stop. Utfärda pass omedelbart.” Passet beviljas.

Under premiären i Paris väcker Gittas konst uppmärksamhet. Direktören för skivbolaget *Vox New York & Paris* söker upp henne och erbjuder henne att komma och arbeta hos honom när helst hon vill. Fem år senare är hon bosatt i Paris och har en halvtidsanställning på hans skivbolag.

Efter föräldrarnas död är Gitta fast besluten att lämna Ungern. Landets ekonomi är i botten och medborgarna uppmanas att på alla tänkbara sätt införskaffa utländsk valuta.

Detta ger Gitta idén att kontakta en vän i Tyskland. Vännen förklarar sig beredd att överföra 4000 mark till Nationalbanken i Budapest i utbyte mot att Gitta åtar sig en konstnärlig installation i hans studio i Köln. Projektet accepteras och Gitta får ett pass utfärdat för ett år. Efter uppdraget i Köln tar hon sig vidare till i Paris. Hon är då 53 år.

För att inte behöva återvända till Ungern ingår Gitta ett skenäktenskap vid årets slut. En avhoppad ungrare, Laci Walder, som har franskt medborgarskap och som hon inte känner, tillfrågas i sista stund per telefon och accepterar omgående att registrera sig som hennes make. De träffas då och då hos gemensamma bekanta och finner så småningom att de faktiskt vill dela livet med varandra. Tillsammans med Laci börjar Gitta förbereda en översättning och ett offentliggörande av samtalen. I april 1976 sänds i fransk radio en uppmärksammas och 90 minuter lång intervju med Gitta. Senare samma år utkommer *Dialogues avec l'ange* och får genast stor spridning. Den tyska översättningen kommer 1981, den engelska 1988. Den ungerska originaltexten utges först 1989.

Så snart samtalen utkommit börjar brev strömma in från läsarna. Förutom alla de personliga brev som Gitta besvarar skriver hon böcker som tar upp de återkommande frågorna. Hon får också en mängd inbjudningar till konferenser och seminarier som hon konsekvent tackar nej till. Hon har efteråt förklarat sin motvilja mot att framträda offentligt med orden: ”Jag fasade för att man skulle ta mig för ett nytt vingprytt exemplar i de esoteriskas zoologiska trädgård.”

Det som fick Gitta att ge upp sitt motstånd mot att framträda offentligt var en inbjudan att tala till de studerande vid C.G. Jung-institutet i Zürich. Den nådde henne på hennes 75-årsdag, kort efter Lacis bortgång. Skälet till att hon denna gång tackade ja var C.G. Jungs betydelse för henne själv under efterkrigstiden. I samband med revolten 1956 skrev hon till bekanta i Schweiz och bad dem att skicka böcker som lämpade sig för andligt utsvultna bakom järnridån. De skickade bland annat några skrifter av C.G. Jung, som hon vid den tiden inte hade hört talas om. Hon har berättat att hon sög in hans ord som en uttorkad svamp. Hon fann att det han skrev väl stämde överens med hennes egen erfarenhet och änglarnas undervisning. Det gav henne den bekräftelse hon då behövde.

Vid sina föreläsningar i Zürich 1983 gav hon stort utrymme åt auditoriet att ställa frågor. Dialogsituationen passade henne utmärkt. Det överväldigande gensvar hon mötte övertygade henne om värdet i att personligen framträda. Det blev upptakten till ett flitigt resande runt om i Europa.

FÖR MIN DEL UPPTÄCKTE jag den tyska översättningen 1986. Jag levde med *Die Antwort der Engel* något år, innan jag började översätta valda delar. Orden var källvatten för min törstande själ. De gav bekräftelse och mod på min vandring genom stiglös terräng. Jag talade nästan inte alls om den skatt jag funnit. Jag kunde gott se att de ord som gav mig uppmuntran och klarhet skulle kunna inge andra obehag, till och med göra skada. ”Det som ger dig liv bränner andra till aska.” Läsvärdheten avgörs av vad läsningen väcker inom en själv. Väcker den oro eller indignation är det bara att slå ihop boken och ställa undan den.

I förordet till den engelska utgåvan fick jag 1988 veta, att Gitta Mallasz var i livet och bodde i Frankrike – och att hon ägnade sina krafter åt att få samtalen tolkade och utgivna på fler språk. I maj 1990 flög jag till Lyon, för att under ett veckoslut höra

henne föreläsa och besvara frågor från läsekretsen. Där inbjöd hon mig spontant, och jag fick tillbringa några dagar i hennes hem på landet, några mil söder om Lyon. Hon lyssnade uppmärksamt till mina frågor och blev påfallande engagerad, när jag på vissa punkter jämförde de olika översättningarna och framförde egna synpunkter. Hon försäkrade att jag hade hennes förtroende att översätta samtalen – och uppmanade mig att vara lyhörd och samtidigt fri i mitt arbete. Hon frågade också om jag var beredd att ta ett mer långsiktigt ansvar för tolkningen av samtalen och deras öde på svensk mark. I början av 1992 kom vi överens om att jag skulle besöka Gitta en andra gång. I maj skrev hon dock att hon haft en hjärtinfarkt och inte kunde ta emot mig. Kort därefter, den 25 maj 1992, lämnade Gitta sin kropp.

Förutom den tyska, franska och engelska översättningen har jag haft tillgång till den ungerska texten. Judith Ürmösi är ungerska och numera bosatt i Jönköping. Hon har läst *Az angyal válaszol* jämsides med min översättning. Våra samtal har pågått under sju år och varit av oskattbart värde. Den ungerska texten är enkel och mycket poetisk. Ytterst koncentrerad. Den lär redan genom sin rytm och sina klanger ha en närande och upplyftande inverkan. Den är rik på ordlekar och ordlikheter som tyvärr går förlorade vid en översättning. När något stycke i den svenska texten verkar intetsägande kan det bero på att poängen och lusten i den ungerska ordkombinationen inte kan överföras till svenska. Det kan också bero på att orden gömmer en sanning som man uppdagar först vid en senare läsning.

En i det här sammanhanget väsentlig fördel med det ungerska språket är att det har ett och samma ord för *han* och *hon*. När änglarna talar om Gud, det gudomliga, det utsägliga, använder de inte ett namn eller ett substantiv utan ett pronomen: Ö. Om man översätter Ö med HAN får ordet en maskulin laddning som det inte har på ungerska. Det är olyckligt, inte minst i en tid då vi är många som ser behovet av bättre balans mellan manligt och kvinnligt i våra föreställningar om Gud. För att hålla i medvetandet att Ö är både maskulint och feminint (eller varken eller), har jag valt att berika HAN med ett O runt om A:et. O:et ska inte påverka uttalet men hjälpa tanken att svinga sig över den språkliga begränsningen. När en ängel omtalas som "han" har också det svensk-språkliga orsaker – i ungerskan finns ingen motsvarande könsbestämning.

Till en början är samtalen ett tydligt individuellt tilltal. Gitta konfronteras med en tuffhet och stränghet som radikalt skiljer sig från den mildhet och förståelse som möter Lili. Gitta har ofta fått frågan, om hon inte blev skrämmd av det burdusa hos sin ängel. Men hon skrattar till svar och säger med förtjusning att det var exakt vad hon behövde. Och jag tror henne! Hon är själv helt i stil med sin mästare – tuff, rak och kraftfull. Den som i likhet med Lili har en stor känslighet kan jag rekommendera att i första hand läsa samtalen med henne. Generellt måste man hålla i minne att den vägledning som ges här i samtalen är personlig. Det är bestämda individer som får hjälp och ljus där de för tillfället befinner sig. Som läsare av samtalen får man helt enkelt ta till sig det som ger klarhet och inspiration – och lugnt gå förbi det som inte känns aktuellt.